

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2025 – Volume 34, Issue 2, pp. 87–93
<https://doi.org/10.54431/jsi.875>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Hanze University of Applied Sciences /

NHL Stenden University of Applied Sciences

Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a

Creative Commons Attribution-Noncommercial-No

Derivative Works 3.0 Netherlands License

Joe Whelan. **Critical Theory for Social Work. A Simple**

Introduction. Bristol University Press, 2025, pp. 163,

ISBN 978-1-4473-7168-7

BOOKS

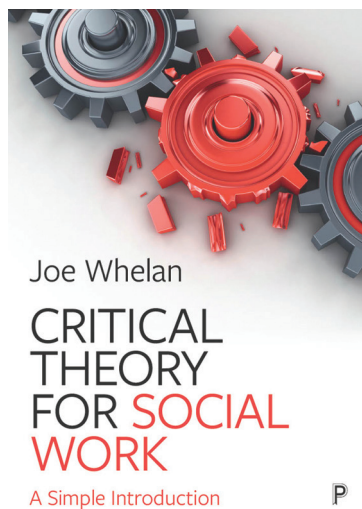
JEROEN BOEKHOVEN

Jeroen Boekhoven is docent-onderzoeker die zich bezighoudt met sociale ongelijkheid, met name vanuit historisch-antropologisch perspectief. Hij is verbonden aan het lectoraat Jeugd, Educatie en Samenleving van de Hanze. Hij maakt deel uit van de redactie van het *Journal of Social Intervention*. E-mail: j.w.boekhoven@pl.hanze

EEN KRITISCHE KENNISBASIS VOOR SOCIAAL WERK

Als het tot hun recht laten komen van mensen in wisselwerking met hun omgeving de kern is van sociaal werk (artikel 1 van de beroepscode, Steenmeijer, 2021), dan is, in de kern, sociaal werk toegepaste kritische sociologie.

De wisselwerking van mensen met hun omgeving is namelijk het centrale vraagstuk van sociologie. Een veelvoorkomend misverstand is dat sociologie een soort maatschappijleer is, maar sociologie gaat over *agency* en *structure* op macro-, meso- en microniveau (zie bijvoorbeeld de indringende sociologische duiding

BOOKS

van zijn persoonlijke ervaringen van opgroeien in armoede van Milio Van De Kamp (2023), of het aangrijpende sociologisch-etnografische *Unequal Childhoods* van Annette Lareau (2003)).

Niet alle sociologie is kritische sociologie. De sociologische traditie kent een conservatieve 'revolt against individualism', waarin conservatieve sociologen reageerden op de door hen ervaren ordeloosheid die de negentiende-eeuwse sociale en economische veranderingen teweegbrachten. Hun reactionaire afkeer van individualisme, vooruitgang en rationaliteit ging gepaard met aandacht voor en (her)waardering van gemeenschap, autoriteit en status (Dingwall, 2017; Nisbet, 1966).

Kritische sociologie is ook anders dan de *Verstehenden Soziologie* van Max Weber (1864-1920), die sociologie definieerde 'eine Wissenschaft, welche soziales Handeln deutend verstehen und dadurch in seinem Ablauf und seinen Wirkungen ursächlich erklären will' (1956).

Kritische sociologie zet zich af tegen die conservatieve stroming (voor zover die nog bestaat; sociologie en conservatisme gaan tegenwoordig lastig samen, zie Dingwall, 2017 en Britton, 2023) en het gaat verder dan verstehen en erklären. Het is geëngageerde sociologie, of, zoals Pierre Bourdieu (1930-2002) het verwoordde in de documentaire van Pierre Carles (2001): 'Sociology is a martial art, a means of self-defense'.

Kritische sociologie streeft emancipatie, bevrijding en sociale verandering na en heeft dus duidelijke Wahlverwandschaften (Weber, 2013) met sociaal werk. 'Fighting as sociologists', zoals Pierre Bourdieu en zijn Algerijnse collega Abdelmalek Sayad deden om mechanismen van dominantie bloot te leggen om die te kunnen bestrijden (in hun geval gedurende de strijd om de dekolonisatie van Algerije (Pérez, 2023)), past bij sociaal werk, dat gericht is op sociale verandering en ontwikkeling, sociale cohesie, empowerment en bevrijding van mensen. Sociale rechtvaardigheid, mensenrechten, collectieve sociale verantwoordelijkheid en respect voor vormen van diversiteit (IFSW, 2014) horen bij sociaal werk' Kritische sociologie draagt bij aan het voor sociaal werkers onmisbare sociaal-politieke bewustzijn (Vereniging Hogescholen, 2023).

Kortom, om de wisselwerking tussen mensen en hun sociale omgeving te leren en kunnen begrijpen en om zicht te krijgen op de mechanismen die ervoor zorgen dat mensen niet tot hun recht komen in wisselwerking met hun omgeving, heeft sociaal werk kritisch-sociologische inzichten nodig.

Sociaal werk is een op de praktijk gebaseerd beroep en een academische discipline (IFSW, 2014). De fundamentele academische theoretische kaders zouden dan ook moeten bestaan uit *critical*

social theories. Die zijn niet allemaal even toegankelijk (zeker niet voor sociaalwerkstudenten) en daarom is deze *simple introduction* van Joe Whelan een welkome verrassing.

CRITICAL THEORY FOR SOCIAL WORK: A SIMPLE INTRODUCTION

Het boek bestaat uit twaalf hoofdstukken. In het inleidende hoofdstuk neemt Whelan de lezer meteen bij de hand, met een leeswijzer, met leeruitkomsten en met een uitleg van het belang van sociale theorie. Dat is, zo stelt hij, niet alleen voor intellectuelen en academici, het is voor iedereen, zeker ook voor sociaal werkers.

In hoofdstuk 1 definieert Whelan de termen 'concept' en 'theorie' en legt hij uit wat *critical social theory* onderscheidt van andere sociale theorieën. Hij verwijst naar Paolo Freire, de Frankfurter Schule en Max Horkheimer, en net als in de hoofdstukken die volgen sluit hij af met verwerkingsvragen voor studenten (voor wie het boek bedoeld is) en twee literatuurlijstjes: een *for further reading* en met *chapter references*.

Hoofdstuk 2 (Ways of knowing: traditional modernity and postmodernity) begint met Thomas Kuhn's idee van paradigmawisselingen. Whelan beschrijft moderniteit, gaat in op de Verlichting, de Renaissance, de Reformatie, liberalisme en democratie, de industriële revolutie, en de betekenis van moderniteit voor sociaal werk. Frances Bacon, Marten Luther, Max Weber en T.H. Marshall komen voorbij, evenals postmodernisme, deconstructie, Nietzsche, poststructuralisme en anarchisme.

Elk van de hoofdstukken 3 t/m 11 gaat over een specifieke theoreticus, begint met een biografische schets en een uitleg van het paradigma van die denker. Elk hoofdstuk sluit af met een samenvatting en met de twee eerder genoemde literatuurlijsten. Ook maakt hij in elk hoofdstuk helder wat het belang ervan is voor sociaal werk. De verwerkingsvragen aan het eind nodigen studenten uit om behandelde theorie en concepten te gebruiken om de praktijk van sociaal werk te doordenken.

In hoofdstuk 3 staat Karl Marx centraal. Na de introductie beschrijft Whelan marxistische dialectiek, perspectieven van Marx op sociale klassen, kapitalisme, commodificatie, materialisme en vervreemding. Hij gaat ook kort in op Hegel en Kant.

Hoofdstuk 4 is een prachtige herwaardering van W.E.B. Du Bois, die met zijn drie kernconcepten 'the veil', 'double consciousness' en 'the colour line' meer dan een eeuw geleden vooruitliep

BOOKS

op perspectieven op intersectionaliteit, sociaal constructionisme, symbolisch interactionisme, standpoint theory en die van de socioloog Robert Merton. Whelan legt de concepten helder uit, verbindt die met elkaar, en maakt de termen bruikbaar voor sociaal werk.

Jürgen Habermas is het onderwerp van hoofdstuk 5. Het onderscheid tussen leefwereld en systeemwereld, communicatieve en strategische communicatie, instrumentele rationaliteit en het koloniseren van de leefwereld komen aan de orde. Whelan laat in het hoofdstuk ook nog op een constructieve manier Émile Durkheim en George Herbert Mead de revue passeren. Ook legt hij helder uit hoe deze concepten het denken van sociaal werkers kunnen scherpen.

Hoofdstuk 6 gaat over Axel Honneth en zijn ideeën over erkenning (recognition). Whelan gaat kort in op het debat met Nancy Fraser, maar benadrukt vooral de invloed van Erving Goffman en het sociaal interactionisme. Whelan laat zien hoe en waarom 'recognition', 'misrecognition', 'non-recognition' en 'stigma' zeer bruikbare begrippen zijn voor sociaal werk.

Uiteraard heeft Pierre Bourdieu een eigen hoofdstuk. In hoofdstuk 7 legt Whelan uit wat het denken in kapitaalvormen en in termen van habitus en veld aan inzichten kan opleveren. Whelan maakt korte uitstapjes naar Robert Putnam, Loïc Wacquant en Anthony Giddens en weet de kernbegrippen helder te presenteren als nuttig denkgereedschap voor sociaal werkers.

bell hooks staat centraal in hoofdstuk 8. Whelan noemt Black Lives Matter, noemt intersectionaliteit, kritisch denken en 'love and community'. Net als in de andere hoofdstukken legt Whelan interessante en inspirerende verbanden en weet hij te enthousiasmeren. Ook dit hoofdstuk nodigt uit om verder te lezen, bijvoorbeeld over Sojourner Truth en Erich Fromm.

De onontkoombare Michel Foucault komt aan de orde in hoofdstuk 9. Whelan schrijft toegankelijk over 'governmentality', 'technologies of the self', 'discourse' en over de perspectieven van Foucault op macht. Uiteraard gaat Whelan in op het panopticum van Jeremy Bentham. Geen gemakkelijke kost en toch is de tekst goed navolgbaar.

Hoofdstuk 10 draait om Judith Butler, en dus gaat het over sekse en gender, over heteronormativiteit en over performativiteit. Whelan noemt Simone de Beauvoir, Luce Irigaray en Monique Wittig als feministische inspiratiebronnen. Net als in andere hoofdstukken is duidelijk dat Whelan goed doordachte didactische keuzes maakte bij het schrijven van de hoofdstukken, waardoor hij de theorie en de concepten bruikbaar maakt voor studenten sociaal werk.

Hoofdstuk 11 is gewijd aan Giorgio Agamben, een relatief onbekende Italiaanse filosoof die, geïnspireerd door Simone Weil en Carl Schmidt, het mensenrechtenvertoog afwijst ten faveure van een perspectief waarin zoë (*the bare life*) wordt onderscheiden van bios (*political life*). In zogeheten *states of exception* wordt mensen via politiek beleid hun bios ontnomen en, gereduceerd tot Homo Sacer, en zelfs tot *killable bodies*. In hoofdstuk 12, ten slotte, wordt in de samenvatting op de leeruitkomsten teruggeblikt.

BESCHOUWING

Dit bewonderenswaardige boek is een geweldige bijdrage aan sociaalwerkonderwijs, als dat onderwijs tenminste professionals wil afleveren die mensen in wisselwerking met hun omgeving tot hun recht willen laten komen. Studenten krijgen denkgereedschap waarmee ze kritisch naar de context kunnen kijken. Het boek levert de broodnodige scherp geslepen brillenglazen op die nodig zijn om te kunnen doorzien welke structuren onrecht en ongelijkwaardigheid in stand houden.

Er valt wel wat op het boek aan te merken, uiteraard. Whelan bespreekt niet de kritiek op de theorieën, en meldt bijvoorbeeld niet dat het verschil tussen leefwereld en systeemwereld nogal controversieel is. Maar wellicht zijn dit soort kritische noten een stap te ver voor 'A Simple Introduction'.

Dit boek is geen reactie op conservatieve sociologie. Het is wel een bijdrage aan de oude en eigentijdse stellingname tegen het psychologiseren en individualiseren van problemen (Steen Voorde et al., 2025; Van der Aa & Spierings, 2019). Al in 1966 (!) constateerde Peter Leonard (de in 2013 overleden founding professor van Applied Social Sciences aan de University of Warwick): 'Social work practice (...) has placed the special emphasis upon psychological understanding and has tended to neglect sociology as a discipline apparently of less immediate relevance to the task of dealing with problems of individuals and groups. Psychology, with its focus on the individual, appeared to social workers to have clear therapeutic implications, whereas sociology, with its focus on social interaction, seemed less easy to use' (1966, p. 1).

Maar sociaal werk is niet makkelijk. Omgaan met sociale complexiteit is zelfs fundamenteel voor het beroep (Koeter, 2023). *Critical social theory* helpt om die complexiteit te doorzien. Neem het volgende voorbeeld: het psychologiseren van problemen van mensen met een lvb, waarbij de focus ligt op individuele beperkingen in cognitieve ontwikkeling en sociaal aanpassingsvermogen, zoals het kenniscentrum lvb doet, gaat voorbij aan die complexiteit. Wie, zoals Jaap Olthof (2024)

BOOKS

critical social theory gebruikt om het alledaagse leven van mensen met een lvb te analyseren als micro-sociologische situaties, en het brandpunt legt op mensen in wisselwerking met hun omgeving, doet veel meer recht aan die complexiteit en vooral ook aan mensen met een lvb.

Sociaalwerkstudenten zouden minder moeten psychologiseren als ze moeten bijdragen aan het tot hun recht laten komen van mensen in wisselwerking met hun omgeving, en dat heeft implicaties voor de kennisbasis van sociaalwerkopleidingen. Tijd dat de psychologica van Freud, Pavlov, Maslow en anderen plaatsmaakt voor de kritisch-sociologische perspectieven die Whelan beschrijft in dit excellente boek.

REFERENTIES

- Britton, J. E. (2023, Januari 4). Conservatives and sociology: a complex dilemma. In *The Imaginative Conservative*. Opgevraagd van <https://theimaginativeconservative.org/2023/01/conservatives-sociology-complex-dilemma-j-edward-britton.html>
- Carles, P. (2001). *Sociology is a martial art* [documentary].
- Dingwall, R (2017, April 4). In search of conservative sociology. In *Social science space*. Opgevraagd van www.socialsciencespace.com/2017/04/search-conservative-sociology
- IFSW. (2014). Global definition of social work. Opgevraagd van www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work
- Koeter, L. (2023). *Beroepsprofiel van de Sociaal Werker*. Utrecht: BPSW
- Lareau, A. (2003) *Unequal childhoods. Class, race, and family life*. Berkeley: University of California Press.
- Nisbet, R. A. (1966) *The sociological tradition*. New York: Basic Books.
- Olthof, J. (2024). *Hard werken om normaal te zijn. Praktijken en illusies van inclusie*. Universiteit van Amsterdam.
- Pérez, A. (2023). *Bourdieu & Sayad against empire: Forging sociology in anticolonial struggle*. New Jersey: Wiley and Sons (vertaald uit het Frans door Andrew Brown van *Combattre en sociologues: Pierre Bourdieu et Abdelmalek Sayad dans une guerre de libération (Algérie, 1958-1964)*).
- Steenmeijer, J. (2021). *Beroepscode voor professionals in sociaal werk*. Utrecht: BPSW.
- Steenvoorde, J., Van Dijk, M., & Linders, L. (2025, Januari 25). Student social work, individuele hulpverlening is te beperkt. In *Sociale vraagstukken*. Opgevraagd van www.socialevraagstukken.nl/student-social-work-individuele-hulpverlening-is-te-beperkt

- Van der Aa, P., & Spierings, F. (2019, Maart 8). Sociale professional moet wat minder psychologiseren. In *Sociale vraagstukken*. Opgevraagd van www.socialevraagstukken.nl/sociale-professional-mag-wel-wat-minder-psychologiseren
- Van de Kamp, M. (2023). *Misschien moet je iets lager mikken. Een verhaal over armoede en kansenongelijkheid*. Amsterdam: Atlas Contact.
- Vereniging Hogescholen. (2023). *Sectorplan Hogere Sociale Studies: De sociaal professional als sociaal veranderaar*. Den Haag: Vereniging Hogescholen.
- Weber, M. (1956). *Wirtschaft und Gesellschaft - Grundriß der verstehenden Soziologie*. Tübingen: Mohr (oorspronkelijk 1920-22).
- Weber, M. (2013) *Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus*. München: C.H.Beck (oorspronkelijk 1904-05).